

EESTI KAUBAD PÕHJANAABER SOOME TURUL 1920. JA 1930. AASTATEL

Maie PIHLAMÄGI

Ajaloo Instituut. Rütli 6, 10130 Tallinn, Estonia; maie11@mail.ee

On antud ülevaade Eesti ja Soome kaubandussuhetest kahe maailmasõja vahelisel perioodil. Kaubandust reguleerivate lepingute taustal on näidatud impordi ja ekspordi koostist ning Soome osatähtsust Eesti väliskaubanduspartnerina, samuti on valgustatud kahe maa kaubavahetusega seotud probleeme.

Eestlaste ja soomlaste kaubavahetusel sõbrakaubanduse näol on sajanditepikkune ajalugu. Soome rannaelanikud vedasid väikeste paatidega Eestimaa põhjarannikule kala ning enda meisterdatud pütsesepa- ja puusepatooteid, et vahetada neid Eesti vilja, juurvilja ja teiste toiduainete ning telliste vastu.¹ 1919. aastal alustasid noored iseseisvunud Eesti ja Soome Vabariik kaubandussuhete vormistamist riiklikul tasandil. Initsiaatoriks oli Soome valitsus, kes 1919. aasta suvel tegi Eesti valitsusele ettepaneku kaubanduslepingu sõlmimiseks, et ametlikult reguleerida kahe naaberriigi vahelist kaubavahetust. Tol ajal Helsingis viibinud Eesti välisdelegatsioon osales lepingu projekti väljatöötamises. 21. juulil 1919 saadeti projekt Tallinna Kaubandus-Tööstusministeeriumile läbi vaatamiseks ja heakskiitmiseks.²

Siitpeale algas soomlaste jaoks ligi aastane ooteaeg, mida saatis teadmatus, sest Eesti-poolset reageeringut lepingu projektile ei järgnenud, vaatamata sellele et Eesti saadik Soomes Oskar Kallas pommitas nii Välis- kui ka Kaubandus-Tööstusministeeriumi meeldetuletuskirjadega. Oma järjekordses mõlemale ministeeriumile adresseeritud kirjas 20. aprillist 1920 rõhutas ta, et kahe maa lähedus ja nende maade tootmise erinev iseloom viib varem või hiljem tihedale kaubanduslikule läbikäimisele, mis on oluline eeldus ka Eesti ja Soome poliitilisele lähenemisele. Majandussuhteid reguleeriva lepingu puudumine takistas tema

¹ Püvi, T. Soome-kaubandus Eesti sadamates 19. sajandi viimastest kümnenditest kuni Esimese maailmasõjani. Tallinn, 1990, 1, 6.

² Eesti Riigiarhiiv (ERA), f. 957, n. 5, s. 22, l. 1.

arvates eelkõige Eesti kaupade – õunte, kartulite, tekstiiltoodete ja põlevkivi pääsemist Soome turule sealsete kõrgete sisseveotollide ja sisseveolubade nõude tõttu.³

Eestis ei pandud kaubanduslepingu projekti kalevi alla, seda arutati nii ministriumide tasandil kui ka äri- ja rahandusringkondades. Raha- ja Kaubandus-Tööstusministeerium olid üksmeelsel seisukohal, et kavandatav leping on soodsam Soomele. See ei olnud eestlaste vaikimise ainuke põhjus. Riigi keskpanga, Eesti Panga arvates oli Eestil vara sõlmida pikaajalist kaubanduslepingut, sest majanduselu seisis nõrkadel jalgadel ja nõudis seetõttu pidevat riiklikku reglementeerimist. Eesti Pank kartis, et soodsalt sõlmitud leping annab Soome spekulatiivsele kapitalile võimaluse rajada ühepäevaettevõtteid, kasutades Eestis valitsevat ajutist konjunktuuri kaubitsemises Venemaaga, ning tekitab sellega Eesti majandusele kasu asemel kahju. Rahaministeerium ja Eesti Pank soovitasid kaubanduslepingu sõlmimisega mitte kiirustada, vaid oodata kuni sõja lõppemiseni Venemaal ning Eesti majanduse ülesehitamise kavade väljatöötamiseni.⁴ Kuna need seisukohad jäeti vaid enda teada, võtsid soomlaste seas maad oletused ja solvumine ning tulemata ei jäänud ka kriitika eestlaste aadressil.

1920. aasta mais tuli Eesti konsulil Soomes Emil Vesterinenil kuulata Soome kaubandusministri etteheiteid, et eestlased ei pea kinni antud lubadustest ning on ebakorrektsed rahaasjades: ei tasu võlga ja võlaintresse tähtajaks ning ei teavita võlausaldajat oma makseraskustest. Kaubandusminister ei pidanud paljuks meelde tuletada, et eestlaste lubatud 30 000 puuda linu vastutasuks 10 miljoni Soome marga suurusele laenule⁵ oli Soome saatmata, küll aga eksportis Eesti lina Suurbritanniasse. Suurbritannia eelistamist teistele võlausaldajatele pidasid soomlased solvavaks.⁶ Eestlaste vaikimist seostasid nad inglaste mõjuga.⁷

Tol ajal valitsenud majandusolukorras olid eestlased lihtsalt sunnitud tegema valikuid ja eelistusi. Esimene maailmasõda oli majandusele tugeva pitseri jätnud, suur osa põldudest oli söötis, tööstusettevõtted seisis või töötasid osalise tööajaga, valitses tooraine-, kütuse- ja toiduainepuudus. Kuna eksportida oli üsna vähe, tuli nii majanduslikult kui ka poliitiliselt põhjalikult kaaluda, kuhu kaupu välja vedada. Majanduse jaluleseadmiseks vajas Eesti eelkõige investeringuid ja loomulikult oli selge, et kapitalivaeselt Soomelt neid oodata ei olnud, küll aga Suurbritannialt, kes enne Esimest maailmasõda oli maailma pankur. Suur-

³ ERA, f. 957, n. 5, s. 22, l. 1.

⁴ ERA, f. 957, n. 5, s. 5, l. 106; s. 22, l. 10.

⁵ Kuna iseseisvunud Eesti Vabariigi riigikassa oli täiesti tühi ning oma raha- ja pangasüsteem tuli alles luua, laenas Soome Eestile 1918. a. detsembris 10 mln. Soome marka. 14. detsembril 1918 kuulutas Ajutine Valitsus Soome marga idamarga kõrval ametlikuks maksevahendiks Eesti Vabariigis. Soome mark oli Eestis käibel 1919. aasta 2. maini.

⁶ ERA, f. 957, n. 5, s. 34, l. 24. Eesti rahaminister Johan Kukk eitas linade lubamist Soomele. Vt. **Arumäe, H.** (koost.). Eesti ja Soome suhted 1920–1925. Dokumentide kogumik. Tallinn, 1997, 103.

⁷ ERA, f. 957, n. 5, s. 22, l. 1.

britannia oli mõjuvõimas suurriik, kelle rahvusvahelist toetust Eesti vajab. Teisalt oli Suurbritannia ise huvitatud oma kanna kinnitamisest Eestis ja teistes Balti riikides vältimaks oma konkurendi Saksamaa domineerimist selles regioonis. 1919. aasta suvel saabus Briti kaubandusdelegatsioon Eestisse, Lätti ja Leetu kaubavahetust organiseerima. Samuti olid Suurbritannial ette valmistatud lepingud, mis andsid talle õiguse vahendada Balti riikide lina ja metsamaterjali kui põhiliste ekspordiartiklite müüki maailmaturul vastutasuks Suurbritannia nime-tamisyäärsele krediidile. Lepingute projektid olid 1920. aastal arutusel valitsuses ja parlamendis.⁸ Suurbritannia oli esimene riik, kellega Eesti seadis ametlikult sisse kaubandussuhted, sõlmides 20. juulil 1920 ajutise kaubanduslepingu.

Soome ja Eesti majandussuhete ummikseisu ületamiseks võtsid soomlased pärast aastast ootamist kaubanduslepingu sõlmimise uuesti päevakorda. 8. juulil 1920 pöördus Soome saadik Eestis Välisministeeriumi poole ettepanekuga saata Soome Eesti delegatsioon, et ühiselt arutada kaubanduskokkuleppega seotud küsimusi.⁹ Teisalt tõukas soomlasi tagant poliitiline olukord. Olles Venemaaga sõjajalal, olid soomlased huvitatud võimalikult kiirest kaubanduslepingu sõlmimisest eestlastega, et välistada Soome päritoluga kaupade sattumist Eesti kaudu Venemaale. Soomlased kartsid, et sellise kanali olemasolu vähendab venelaste majanduslikku huvi rahu sõlmimise vastu Soomega.¹⁰

Seekord võeti soomlaste pakkumine vastu ja 8. septembril 1920 toimus Tallinnas Kaubandus-Tööstusministeeriumis nõupidamine. Eestit esindasid Viktor Pihlak ja Eduard Virgo, Soomet Leonard Åström ja Emil Erkki Reijonen. Pärast mõningate paranduste tegemist lepinguprojektis esitati see mõlema maa valitsusele.¹¹

Peaminister Jaan Tõnissoni arvates polnud leping allkirjutamiseks küps, vaid vajab täpsustamist ja täiendamist.¹² Läbirääkimised algasid Helsingis 15. märtsil 1921 ja kestsid väikeste vaheaegadega sügiseni. Kahe maa kaubandussuhete aluseid sätestava põhiteksti arutamine läks ilma suuremate vaidlusteta, komis-tuskiviks sai vastastikuseid tollitariife fikseeriv osa. Kumbki pool püüdis võimalikult paljudele kaupadele saada tollivabadust või tollisoodustust. Eesti oli eelkõige huvitatud oma põllu- ja karjasaaduste tollivabast turustamisest Soomes ja lubas selle kompenseerida tollivabaduse andmisega Soome kalatoodetele.¹³

Eesti delegatsioonil, keda juhtis Max Hurt, tuli nii mitmeski küsimuses ise-seisvalt seisukoht võtta, sest puudusid instruksioonid, kuidas toimida soomlaste

---

⁸ Public Record Office, London, f. 371, ref. 5376.

⁹ ERA, f. 957, n. 5, s. 34, l. 13.

¹⁰ Samas, l. 4. Pärast rahu sõlmimist Venemaaga 2. veebruaril 1920 Tartus muutus Eesti ainsaks lüliks, mille kaudu toimus Venemaa kaubandus (sh. transiit) lääneriikidega. Soome ja Venemaa sõlmisid rahu 14. oktoobril 1920, samuti Tartus.

¹¹ ERA, f. 957, n. 5, s. 22, l. 62.

¹² Samas, l. 58.

¹³ Samas, l. 79.

ikka ja jälle esitatud uute soovide suhtes.¹⁴ Tehtud otsused aga ei meeldinud Eesti äri-, kaubandus- ja tööstusringkondadele. Nende arvates oli delegatsioon soodustuste andmisega soomlastele “kaugemale läinud, kui Eesti kaubanduse ja tööstuse huvid seda lubavad”.¹⁵ Kaubandus-Tööstusministeeriumi nõuniku Rudolf Renningu kirjas M. Hurdale 6. juulist 1920 rõhutati, et soomlaste suurematele soovidele võib vastu tulla üksnes siis, kui selleks on tõsine vajadus või kui kompensatsioonina pakutakse Eestile olulise tähtsusega soodustusi. Ministeeriumi nimel pani ta delegatsioonile eriti südamele, et tollialandust antaks ainult Soomes valmistatud kaupadele vältimaks võimalust Soomel tegutseda vahendajana Eesti ja teiste maade turgude vahel.¹⁶ Delegatsioon sai juhtnöörid jõuda soomlastega kokkuleppele Eesti põlevkivi ja põlevkiviõli tollivabas müügis Soome, mitte nõustuda tollialandusega Soome pärmile ja liimile ning Soome klaasile tollisoodustuse andmisel silmas pidada, et see ei saaks takistuseks Eesti oma klaasitööstuse arengule.¹⁷

Läbirääkimised tollitariifide üle lõppesid oktoobris 1921. Veel sama kuu 29. päeval kirjutati Helsingis alla Eesti ja Soome vahelisele tähtajatule kaubandus- ja laevanduslepingule¹⁸ enamsoodustuse põhimõttel. Seoses lepingu allkirjastamisega avaldas Soome peaminister Juho Heikki Vennola lootust, et leping ei ole aluseks mitte üksnes majanduslikule, vaid ka tihedale poliitilisele koostööle kahe naaberriigi vahel. O. Kallas toonitas, et lepingu sõlmisega pandi ametlik alus kahe riigi kaubavahetusele, mis seni oli toimunud rannarahva harrastusena.¹⁹

Pärast lepingu heakskiitmist mõlema maa parlamendis vahetati Helsingis 12. oktoobril 1922 ratifitseerimiskirjad, leping jõustus 13. oktoobril 1922.

Lepingu kohaselt võis Soome Eestisse eksportida tollita värsket, soola- ja suitsusilku; kariloomi ja hobuseid; puitmaterjali; ristikheina-, timuti- ja herne-seemet; ehituskive; vasemulda; paberi- ja puumassi ning tselluloosi. Ülejäänud kaupadele fikseeriti kindla suurusega soodne tollimaks. Eesti sai omakorda õiguse eksportida Soome tollivabalt kariloomi ja hobuseid; lina-, ristikheina-, timuti-, naeri-, kaalika-, peedi-, siguri- ja muud seemet; kartulit, sigurit, õunu, vineeri, puitplaatte, kipsi, põlevkivi, põlevkiviõli, glaubrisoola ja väetist. Ülejäänud Eesti kaupadele nähti ette protsentuaalne alandus Soomes sisseveo ajal kehtivast üldisest tollitariifist. Nii said Eesti tsement ja tellised 75, sibulad ja kapsad 50, juust ja või 35 ning kartulijahu 33,3 protsenti tollialandust.

¹⁴ ERA, f. 957, n. 5, s. 22, l. 199.

¹⁵ Samas, l. 152.

¹⁶ Samas.

¹⁷ Samas.

¹⁸ Vt. Riigi Teataja (RT) 1922, 91/92, 75.

¹⁹ **Poom, E.** Eesti-Soome kaubandusleping ja nende maade vahelise kaubanduse areng. – Majandusteaduslik ajakiri, I. 1931, 71.

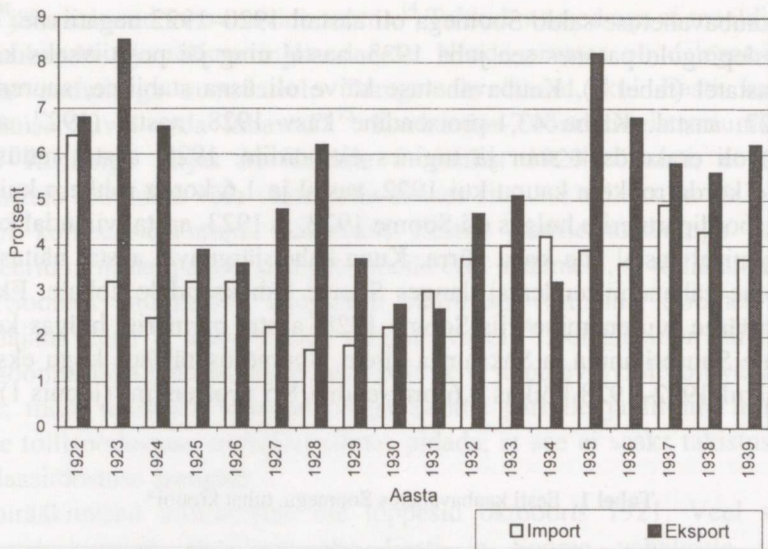
Eesti kaubavahetuse saldo Soomega oli aastail 1920–1922 negatiivne.²⁰ Tänu kaubanduslepingule paranes see juba 1923. aastal ning jäi positiivseks ka järgnevatel aastatel (tabel 1). Kaubavahetuse käive oli üsna stabiilne, suurenemine algas 1927. aastal. Käibe 43,1-protsendine kasv 1928. aastal (1927. aastaga võrreldes) oli erakordselt suur ja tugines ekspordile. 1928. aastal müüs Eesti Soome 2,4 korda rohkem kaupu kui 1922. aastal ja 1,6 korda rohkem kui 1927. aastal. Ekspordipartnerite hulgas oli Soome 1922. ja 1923. aastal viiendal kohal ja tõusis järgmisel aastal ühe koha võrra. Kuna kahel järgneval aastal näitas väljavedu Soome vähenemistendentsi, langes Soome kaheksandale kohale. Ekspordi märkimisväärne suurenemine viis Soome 1928. aastal partnerite hulgas kolmandale kohale Suurbritannia ja Saksamaa järele. Soome osatähtsus kogu ekspordis ajavahemikul 1922–1928 kõikus 3,6 protsendist 8,5 protsendini (joonis 1). Eesti

Tabel 1. Eesti kaubavahetus Soomega, tuhat krooni*

Aasta	Eksport Soome	Import Soomest	Käive	Bilanss
1922	3259	3565	6824	-306
1923	4810	2983	7793	1827
1924	5216	1961	7177	3255
1925	3778	3130	6908	648
1926	3421	3062	6483	359
1927	5051	2077	7128	2974
1928	7910	2291	10201	5619
1929	4343	2256	6599	2087
1930	2627	2181	4808	446
1931	1872	1858	3730	14
1932	2016	1378	3394	638
1933	2324	1569	3893	755
1934	2234	2300	4534	-66
1935	6557	2665	9222	3892
1936	5619	3113	8732	2506
1937	6157	5444	11601	713
1938	5809	4664	10473	1145
1939	7325	3706	11031	3619

* Väliskaubandus 1921. ja 1922. a. Tallinn, 1923, tabelid, 5, 7; Väliskaubandus 1923. a. (Eesti majandus, vihk I.) Tallinn, 1924, tabelid, 3, 5; Väliskaubandus 1924. a. (Eesti majandus, vihk IV.) Tallinn, 1925, tabelid, 7, 9; Väliskaubandus 1938. a. (Eesti majandus, vihk XXI.) Tallinn, 1939, 23; ERA, f. 1831, n. 1, s. 4565, l. 15.

²⁰ Eesti statistikas puuduvad andmed kahe maa kaubavahetuse kohta aastail 1920–1921 rahalises väljenduses. Nende aastate kohta vt. **Poom, E.** Eesti-Soome kaubandusleping, 58.

Joon. 1. Soome osatähtsus Eesti väliskaubanduses aastail 1922–1939.

Allikas: Väliskaubandus 1922–1938. Tallinn, 1923–1939; ERA, f. 1831, n. 1, s. 4565, l. 15.

põhilised väljaveoartiklid olid põllumajandussaadused: lina, elusloomad, kartul, loomaliha ja õunad. Nende osakaal Eesti üldises väljaveos Soome moodustas ajavahemikul 1923–1928 29–58 protsenti. Tööstuskaupadest leidsid Soomes oma kindla turuosa puuvillane riie, tsement ja tellised (tabel 2).

Samal ajal kui Eesti eksport Soome suurenes, näitasid ostud sealt väikest langustendentsi. Ajavahemikul 1922–1928 oli Soome jaoks kõige soodsam aasta 1922, kui Eesti ostis kaupu 360 mln. Eesti marga eest.²¹ 1928. aastal moodustas import Soomest 64 protsenti 1922. aasta tasemest. Nimetatud ajavahemikul oli Soome osatähtsus kogu Eesti impordis 1,7–6,4 protsenti. 1923. aastast oli kaubavahetuse bilanss suuresti positiivne Eesti kasuks. Kuigi Soome, nii nagu Eestigi, oli agraarmaa – kaks kolmandikku majanduslikult aktiivsest elanikkonnast teenis elatist põllumajanduses²², huvitas teda Eesti turg eelkõige kui tööstuskaupade müügiturg. Põhilised sisseveoartiklid Soomest olidki paberitööstuse tooraine – paberimass ja tselluloos – ning valmiskaubad – papp ja paber; tekstiilkaubad, tööstusmasinad, transpordivahendid ja metalltooted (tabel 3).

1928. aastal kahe maa vahelises kaubavahetuses kujunenud seisukord polnud erandlik, vaid peegeldas Soome väliskaubanduse üldist pilti. Soome väliskauban-

²¹ Seoses rahareformiga tulid 1. jaanuarist 1928 Eestis käibeleva markade asemel kroonid. 100 marka = 1 kroon.

²² **Hjerppe, R.** The role of agriculture in the economic development of Finland, 1860–1938. – Rmt.: Economic Development in Hungary and in Finland, 1860–1939. Helsinki, 1985, 85.

Tabel 2. Eesti väljaveoartiklid Soome, tuhat krooni*

Kaubaartikkel	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939
Elusloomad	698	163	27	10	325	725	205	13	1	1	1	20	185	209	341	136	4
Nisu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	699	607	777	0	0
Rukis	2	3	4	2	1	0	5	1	0	0	0	0	2797	1697	39	1349	2792
Kartul	554	982	847	472	479	876	644	194	39	38	88	46	36	23	12	44	18
Õunad	198	45	192	67	125	2	21	89	49	169	27	159	44	164	166	108	50
Kartulijahu	52	190	151	222	683	11	24	213	346	388	339	173	223	252	128	155	174
Piiritus, puhastatud	0	0	0	0	0	0	0	0	0	534	0	337	340	0	144	144	22
Loomaliha	265	1	0	14	521	1818	791	290	121	0	11	93	188	229	232	229	193
Või	313	43	10	30	11	75	43	16	1	0	949	3	0	0	0	0	0
Puuvillane riie	286	383	354	282	316	410	436	76	72	32	77	68	74	165	183	282	141
Tsement	132	219	232	528	525	486	332	229	71	0	4	2	0	0	0	25	0
Tellisivid	3	92	0	372	729	763	87	12	0	0	0	0	0	0	65	71	277
Tähtvelklaas	0	0	0	0	0	0	104	5	40	181	128	101	3	10	26	80	62
Lina	1009	1686	1023	460	165	780	688	650	221	45	27	32	262	325	105	31	14
Takud	0	25	13	202	114	279	160	50	32	19	44	93	20	179	315	304	249
Kips	18	144	108	73	107	119	0	31	0	23	0	0	0	0	147	0	95
Põlevkiviõli	0	0	0	0	4	7	0	4	0	40	38	85	52	33	171	56	39
Bensiin	0	0	0	0	5	0	18	0	2	0	0	17	194	344	795	791	1720
Muud	1280	1240	817	687	941	1559	785	754	877	546	591	1005	1440	1382	2511	2004	1475
Kokku	4810	5216	3778	3421	5051	7910	4343	2627	1872	2016	2324	2234	6557	5619	6157	5809	7325

* Väliskaubandus 1923. a. (Eesti majandus, vihk I.) Tallinn, 1924, tabelid, 28–66; Väliskaubandus 1924. a. (Eesti majandus, vihk IV.) Tallinn, 1925, tabelid, 14–82; Väliskaubandus 1925. a. (Eesti majandus, vihk VII.) Tallinn, 1926, 31–97; Väliskaubandus 1926. a. (Eesti majandus, vihk VIII.) Tallinn, 1927, 29–98; Väliskaubandus 1927. a. (Eesti majandus, vihk X.) Tallinn, 1928, 27–98; Väliskaubandus 1928. a. (Eesti majandus, vihk XI.) Tallinn, 1929, 29–113; Väliskaubandus 1929. a. (Eesti majandus, vihk XII.) Tallinn, 1930, 41–142; Väliskaubandus 1930. a. (Eesti majandus, vihk XIII.) Tallinn, 1931, 41–135; Väliskaubandus 1931. a. (Eesti majandus, vihk XIV.) Tallinn, 1932, 40–133; Väliskaubandus 1932. a. (Eesti majandus, vihk XV.) Tallinn, 1933, 40–116; Väliskaubandus 1933. a. (Eesti majandus, vihk XVI.) Tallinn, 1934, 43–116; Väliskaubandus 1934. a. (Eesti majandus, vihk XVII.) Tallinn, 1935, 35–111; Väliskaubandus 1935. a. (Eesti majandus, vihk XVIII.) Tallinn, 1936, 33–111; Väliskaubandus 1936. a. (Eesti majandus, vihk XIX.) Tallinn, 1937, 33–114; Väliskaubandus 1937. a. (Eesti majandus, vihk XX.) Tallinn, 1938, 33–114; Väliskaubandus 1938. a. (Eesti majandus, vihk XXI.) Tallinn, 1939, 33–115; ERA, f. 1831, n. 1, s. 4565, l. 19–125.

Tabel 3. Eesti ostud Soomest, tuhat krooni*

Kaubartikkel	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939
Toidu- ja maitseained	397	125	193	182	134	78	79	92	85	28	77	63	65	112	335	516	181
sh. kala ja kalasaadused	78	27	62	85	73	26	27	44	70	27	70	58	56	112	312	128	135
margariin	23	24	71	60	42	26	43	42	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Paberimass	89	151	515	694	70	84	122	44	29	0	0	0	0	0	0	45	4
Tselluloos	440	178	529	406	174	252	197	286	258	159	321	598	585	503	673	390	432
Papp	84	68	151	229	284	331	223	327	176	116	110	20	38	116	135	188	184
Paber	288	193	392	313	365	311	323	299	322	181	235	255	272	268	247	331	375
Tekstiiltooted	376	209	285	154	123	122	125	106	53	25	19	64	189	191	151	117	48
Põllutöomasinad- ja riistad	53	12	51	64	35	78	74	33	37	9	11	36	59	53	102	112	98
Jõu- ja töömasinad,																	
transpordivahendid	481	246	312	408	189	230	149	116	87	130	97	133	152	243	1457	654	0
Metallkaup	88	99	137	159	120	169	136	98	76	105	145	165	170	278	690	398	0
Fajansskaup	0	2	5	9	7	7	18	22	5	49	86	149	193	198	199	284	206
Klaastooted	8	13	62	69	92	99	129	163	148	199	177	194	174	255	213	238	195
Kummist jalanõud	48	67	64	78	136	226	335	285	267	252	149	264	354	292	403	408	373
Muud	530	547	271	152	233	252	276	224	244	98	72	301	358	492	527	855	1475
Kokku	2983	1961	3100	3062	2077	2291	2256	2181	1858	1378	1569	2300	2665	3113	5444	4664	3706

* Allikad vt. tabel 2 juurest.

duse käive kasvas aastast aastasse ja ulatus 1928. aastal 14 258 mln. margani. Kui väliskaubanduse bilanss oli 1928. aastani enam-vähem tasakaalus olnud, siis sel aastal suurenes väliskaubanduse käive eelkõige impordi arvel. Samal ajal kui eksport vähenes 1 protsent, kasvas import eelmise aastaga võrreldes 25 protsenti.²³ Soome väliskaubanduse analüütikud seletasid impordi suurenemist tööstus- ja ehitustegevuse kasvuga (see tingis kõrgendatud nõudluse import tööstusmasinate ja tooraine ning ehitusmaterjalide järele), elanikkonna ostujõu suurenemisega, väikese teraviljasaagiga (seetõttu tuli sisse vedada teravilja ja loomasööta) ning mõnede kaupade (kohvi, tee) tollide muutmisega.²⁴ Elavnemine Eesti kõigis majandussektorites ja elanikkonna ostujõu kasv 1927.–1928. aastal tõstis samuti importkaupade nõudlust, kuid erinevalt Soomest kasvas koos impordiga ka eksport, ehkki mõnevõrra aeglasemas tempos.

Eestlased tundsid ekspordi suurenemisest rõõmu ja lootsid edaspidi haarata Soomes veelgi suurema turuosa. Soome väliskaubanduse ajakirjale antud intervjuus märkis Eesti saadik Soomes Aleksander Hellat, et kahe maa kaubavahetuse laiendamine saab toimuda Eesti põllumajandustoodete ekspordi ja Soome tööstuskaupade impordi suurendamise teel. Eelkõige selle tõttu, et Eestis olid paremad kliimaolud mõnede põllukultuuride kasvatamiseks, Soome oli aga teinud edusamme oma tööstuse arendamisel. A. Hellat nägi Soome impordi suurendamise potentsiaali põllutööriistade ja -masinate, metallkaupade ning klaas- ja portselantoodete osas.²⁵

Selline seisukoht oli vastuolus eelkõige Soome põllumeeste huvidega. Neid ei häirinud tasakaalustamata kaubavahetus kahe maa vahel, vaid see, et Eesti põllumajandussaadusi müüdi Soome turul. Nii Soome kui ka Eesti tähtsaim majandusharu oli põllumajandus. Oma tootmiselt sarnastele karja- ja põllusaadustele vajasisid mõlemad siseturule lisaks välisturгу ning konkureerisid Euroopa peamistel turgudel – Suurbritannia ja Saksamaa omal. Seetõttu võeti Soomes 1921. aasta oktoobris allkirjutatud kaubandusleping üsna vaenulikult vastu. Soome põllumehed protestisid Eesti põllusaaduste tollita sisseveo vastu ja tegid juba 1923. aastal oma esinduse – Soome Põllumeeste Keskliidu kaudu valitsusele ettepaneku tühistada Eesti–Soome kaubandusleping, mis oli Soome põllumajandustootjad seadnud ebasoodsasse olukorda.²⁶ 1925. aastaks oli mõlema maa majandus sõja ajal tekkinud majandusraskustest üle saanud, maareform ellu viidud ning tootmine liikus tõusu suunas. Mida rohkem põllumehed poliitilist kapitali kogusid, seda tugevamaks muutus Soomes kriitika kaubanduslepingu aadressil. Põllumeeste survele pöördus Soome saadik 2. jaanuaril 1925 Eesti Vabariigi Välisministeeriumi poole ettepanekuga võtta kaubandus- ja laevandus-

²³ Arvutusalus: Suomen Tilastollinen Vuosikirja. Uusi sarja – XXXVIII – Vuonna 1940. Helsinki, 1941, 122.

²⁴ Finnish Trade Bulletin, 1929, 2, 18.

²⁵ Finnish Trade Bulletin, 1928, 5, 63–64.

²⁶ ERA, f. 957, n. 5, s. 187, l. 2.

lepingu tollitariife käsitlev osa revideerimisele. Soome valitsus soovis loobuda oma liberaalsest tollipoliitikast Eesti kaupade, nagu elusloomade, liha, kartulite, õunte, sibulate, kapsaste, tsemendi ja tekstiiltoodete suhtes ning alustada selleks kohe läbirääkimisi. Kuna ka Eesti töösturid polnud rahul lepinguga, mis tollisoodustuste andmisega Soome tööstuskaupadele oli halvendanud konkurentsitingimusi, lootsid soomlased mõlema poole huvitatuse tõttu kokkuleppele jõuda kiiresti, juba 1925. aasta märtsis.²⁷

Eesti valitsus soovis läbirääkimistega oodata seni, kuni on välja töötatud Eesti–Läti ühtne tollitariif, kuid välisminister Karl Pusta pealekäimisel otsustati soomlaste ettepanek siiski vastu võtta.²⁸ Targem oli nõustuda lepingu muutmisega kui selle ülesütlemisega, mis oleks tõenäoliselt läbirääkimistest keeldumise korral järgnenud Soome põllumajandusringkondade survele. K. Pusta pidas lepingust loobumist poliitiliselt ebasoovitavaks. Tema ettepanekul moodustati Eesti–Soome kaubanduslepingusse muudatuste tegemiseks komisjon, kuhu kuulusid kaubandus-tööstusministri abi Max Hurt (delegatsiooni juht), endine põllutöö- ja kaubandus-tööstusminister Bernhard Rostfeldt, Vabrikantide Ühisuse sekretär Konrad Mauritz ja eksperdina Rudolf Mickwitz.²⁹ Veebruaris ja märtsis 1925 Tallinnas toimunud Eesti ja Soome delegatsiooni kohtumised jäid tagajärjeta, sest soomlaste ettepanekud olid eestlastele vastuvõetamatud. 1926. aasta märtsis tegid soomlased veel ühe katse läbirääkimisi elustada, kuid ka see jäi tulemusteta.³⁰ Kuna 1924. aastast näitas Eesti kaupade müük Soomes vähenemistendentsi, vaibusid ka kired tasapisi.

1929. aastal, pärast seda, kui Soomes avaldati 1928. aasta kokkuvõttes kaubavahetuse kohta Eestiga ja need näitasid, et Eesti oli märkimisväärselt suurendanud põllu- ja karjasaaduste müüki Soomes, puhkes Soome põllumeeste pahameel uuesti. Oma mõju selles oli ka alanud ülemaailmsel majanduskriisil, mis ahendas välisturgu ja sundis senisest rohkem kaitsma siseturgu. Valitsusele adresseeritud märgukirjades nõuti lepingu kohest muutmist või ülesütlemist. Soome põllumehed kaebasid, et Eesti liha ja kartul surub Soome põllumajandussaaduste hinnad alla ja selle tagajärjel langeb põllumajanduse tasuvus. Seekord liitusid põllumeestega sõjakäiguks Eesti–Soome kaubanduslepingu vastu ka Soome telliskivitööstuse omanikud ja tekstiilitöösturid. Nende rahulolematuse põhjuseks olid 75-protsendine tollialandus Eesti telliskividele (selle tõttu tugevnes konkurents Soome telliseturul) ja Eestis kehtivad kõrged import tekstiiltoodete tollitariifid. Seetõttu ei suutnud turupuuduse käes vaevlev Soome tekstiilitööstus eksportida oma toodangut Eesti turule soovitud hulgal. Suurem osa Soome tekstiiliettevõtteist töötas viis päeva nädalas, mõned veelgi vähem.³¹

²⁷ ERA, f. 957, n. 5, s. 187, l. 5.

²⁸ Samas, l. 11. Kavast oli luua Eesti–Läti tolliliit, eelleping kirjutati alla 1923. aastal.

²⁹ Samas, l. 14.

³⁰ Samas, l. 47.

³¹ Samas, l. 5.

Aastaid kestnud kihutustöö lepingu vastu oli suutnud Soomes kujundada avaliku arvamuse, et Eesti–Soome kaubandusleping on Soomele väga ebasoodne.³² Olles hästi informeeritud meeleoludest Soomes, ei tulnud Eesti valitsusele üllatusena soomlaste soov alustada hiljemalt 15. oktoobril 1929 lepingu põllumajandustoodete tollitariife käsitleva osa uuesti läbivaatamist.³³

Eestile oli selge, et läbirääkimised põhjanaabritega ei saa olema kerge teha, sest Eesti soov tagada oma põllumajandussaadustele turg Soomes pörkas Soome põllumeeste tugevale vastuseisule. Nad nõudsid siseturu hoidmist Soome enda põllumajandussaadustele. Eesti majandusminister Johannes-Friedrich Zimmermann oli seisukohal, et läbirääkimiste aluseks peab olema vastastikuste soodustuste laiendamine, mitte aga nende kitsendamine või kärpimine. Nii olid Eesti ettepanekud kantud põhimõttest mitte võistelda omavahel samade kaupade puhul, vaid saada eelised kolmandate riikide kaupade ees. Eesti arvates pidid kõik soodustused olema vastastikused ja mõlema lepingupoole kaupadele võrdselt osaks langema.³⁴

Läbirääkimised kaubanduslepingu muutmiseks algasid 16. detsembril 1929. Max Hurda juhitud Eesti delegatsiooni koosseisu kuulusid Kaubandus-Tööstuskoja, Välis- ja Majandusministeeriumi, põllumajanduse keskühisuse Estonia ja Maapanga esindajad.³⁵

Kõige valusamalt puudutas Eestit Soome delegatsiooni soov tühistada tollisoodustused Eesti põhilistele eksporditartiklitele Soome: elusloomadele (hobused, veised), lihale ja kartulile ning määrata kindlaks nende sisseveekogused (kontingendid) kuude kaupa. Kontingentide kehtestamine oli üks abinõudest, millega loodeti alanud majanduskriisi olukorras vähendada importi ja tagada kodumaistele toodetele siseturg. Eesti oli huvitatud kaupade kontingendi kindlaksmääramisest aasta kohta, mitte aga selle diferentseerimisest kuude arvestuses. Just viimane variant andis soomlastele võimaluse seada kaubanduspartner ebasoodsasse olukorda ja sel moel kaitsta oma turgu.

Eesti tahtis kartulit müüa Soome mais ja juunis tollita, ajavahemikul 15. septembrist 15. novembrini aga tollimääraga 3 Soome penni kilogrammilt. Soomlased omakorda pakkusid 20 protsenti tollialandust maksvatest tollitariifidest. Sellele järgnes Eesti ettepanek kehtestada Eesti kartulile kevadel 3, sügisel 5 Soome penni suurune tollimaks. Soomlased võtsid seejärel endale mõtlemis-aega.³⁶

Eesti oli nõus loobuma elusloomade tollita väljaveost vastutasuks õiguse eest ekspordida liha Soome aasta läbi. Samuti taotles delegatsioon kehtestada Eesti lihale 40 Soome penni suurune tollimaks, mis tähendanuks kehtivast (1.20 Soome

³² Samas, l. 2.

³³ ERA, f. 957, n. 5, s. 187, l. 65.

³⁴ Samas, l. 87.

³⁵ Vabariigi Valitsuse koosolekute protokollid, 1929, 18. okt., nr. 86, p. II.

³⁶ ERA, f. 957, n. 5, s. 187, l. 129.

marka kilogrammilt) kolm korda madalamat tollitariifi ja terve hulga põllumajandustoodete ja toiduainete, nagu linnuliha, värskete kala, rasva, peki, kartulijahu, siguri, õunte, roheline sibula, värsked kurgid, juustu, või, munade, leiva ja šokolaadi tollita või madalate tollidega sissevedu Soome.³⁷

Läbirääkimised, mis katkesid eelseivate jõulupühade tõttu 18. detsembril, jätkusid 1930. aasta jaanuari lõpul Eesti jaoks hoopis halvemates tingimustes, sest 21. detsembril 1929 oli Soomes tunduvalt tõstetud põllumajandussaaduste imporditolle. Eesti püüdis säilitada oma positsiooni nii palju kui võimalik ja saada oma kaupadele uusi soodustusi. Siiski tuli nõustuda tollimaksu ja sisseveokontingendi kehtestamisega. Eesti suutis välja kaubelda õiguse müüa Soomes detsembrist juulini 700 000 kilogrammi liha tolliga 70 Soome penni kilogrammilt. Kuna soomlased olid kategooriliselt Eesti liha sisseveo vastu Soome ajavahemikul augustist novembrini, loobus Eesti sellest nõudmisest. Vastutasuks saadi lubadus mitte tõsta lihatolli kahel järgneval, 1930. ja 1931. aastal. Kartuli tollialandus lepidi kokku 33,3 protsendi peale, mis tähendas 10 Soome penni suurust tollimaksu Eesti kartuli kilogrammilt. Muude soodustuste hulgas õnnestus saada kehtivast (18 Soome marka kilogrammilt) kolm korda madalam tollimäär hanede ja kalkunite, 50-protsendine tollialandus soolte (3 Soome margalt 1.50 Soome margani) ja 56-protsendine tollialandus soolatud kurkide (5.50 Soome margalt 2.40 margani) sisseveoks Soome. Eesti pirne ja ploome võisid eksportijad Soome müüa tollivabalt.

Eesti kärpis omakorda soodustusi Soome kaupadele. Neist suuremaks muutuseks oli Soome margariini tollimaksu ligi kolmekordne tõstmine, sest seni 90-protsendist tollisoodustust nautinud Soome margariin oli töösturite arvates saanud Eesti kodumaise margariinitööstuse arengut takistavaks teguriks.

Samuti lepidi kokku vastastikku tollita läbi lasta võrdsetes kogustes värsket kala ja seemneid, Eesti teraleiba "Pain Normal" ja Soome "Näkkileipa". Eesti ja Soome muude kaupade kohta jäid kehtima senised tingimused ainult selle vahega, et teatavatele kaupadele fikseeriti kindel tollimaks rahalises väljenduses senise protsentuaalse alanduse asemel.

1921. aastal sõlmitud Eesti–Soome kaubandus- ja laevanduslepingu lisakokkulepe³⁸, mis sisaldas ainult põllumajandussaadusi puudutavaid eeskirju ja tollitariife, kirjutati alla 16. märtsil 1930. aastal. Kokkulepe jõustus 22. mail 1930.

Oli selge, et edaspidi on Soome turg Eesti lihale suletud, sest soodustatud tollitariifiga sisseveokontingent kattis vaid väga väikese osa Eesti liha ekspordist Soome. Eesti oli seni parimal majandusaastal, 1928. aastal, ekspordinud Soome 2 461 621 kilogrammi loomaliha.³⁹ Muidugi oli võimalus eksportida liha ka üle kindlaksmääratud koguse, kuid Soomes kehtiva 1.20 marga suuruse tollimaksu

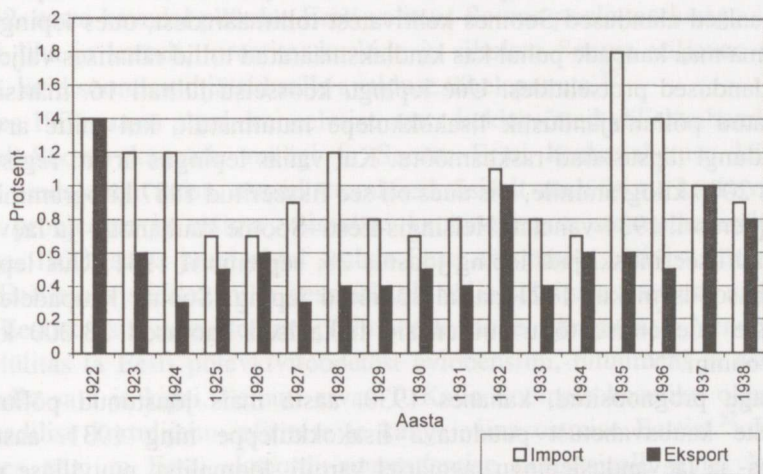
³⁷ ERA, f. 957, n. 5, s. 187, l. 129.

³⁸ RT 1930, 25, 141.

³⁹ Väliskaubandus 1928. a. (Eesti majandus, vihik XI.) Tallinn, 1929, 31.

puhul ei olnud Eesti liha ilma tollisoodustuseta konkurentsivõimeline. Tollimaksu kehtestamine Eesti kartulitele raskendas nende müüki Soomes, sest seni oli kartulit Soome veetud tollivabalt. Soome oli Eesti kartuli tähtsamaid müügiturge. Naaberturule läks 1923. aastal 95, 1924. aastal 69,5, 1925. aastal 49,9, 1926. aastal 93,2, 1927. aastal 20,5, 1928. aastal 22,8 ja 1929. aastal 57,3 protsenti kartuli ülekspordist.⁴⁰ Eesti lootis tagasimineku kartulimüügis kompenseerida kartulijahu väljaveoga.

Soome oli Eesti kaupadele küll mitte väga oluline, kuid siiski arvestatav eksporditurg. Nagu mainitud, oli 1920. aastatel Soome osatähtsus Eesti koguekspordis 4–8 protsenti. Eesti osakaal Soome väliskaubanduses oli üsna tähtsusetu, ekspordis 0,3–1,4 protsenti, impordis veidi suurem (joonis 2). Majanduslikku tähtsust silmas pidades tundub soomlaste kära kaubanduslepingu ümber mõnevõrra liialdatud olevat. Teisalt tuleb imetleda Soome põllumeeste aktiivset tegutsemist ja tulemuslikkust kaubanduslepingu tingimuste muutmisel. Nad kaitsevad oma huve ja viisid järjekindlalt ellu põllumajanduspoliitikat, mille nurgakiviks oli isevarustamise tugevdamine vähendamaks sõltuvust teistest riikidest. 1930. aastate lõpul suutis Soome ise rahuldada 80 protsenti põllumajandus- saaduste nõudlusest. Isevarustamise suuna tugevdamine tõi 1930. aastatel kaasa karja- ja piimasaaduste ületootmise, millest jagusaamiseks seati sisse ekspordi subsideerimine riigi poolt.⁴¹

Joon. 2. Eesti osatähtsus Soome väliskaubanduses aastail 1922–1938.

Allikas: Suomen Tilastollinen Vuosikirja. Uusi sarja – XXXVIII – Vuonna 1940. Helsinki, 1941; Bank of Finland. Monthly Bulletin, 1924–1939.

⁴⁰ Väliskaubandus 1929. a. (Eesti majandus, vihik XII.) Tallinn, 1930, 17.

⁴¹ **Hjerpe, R.** The role of agriculture in the economic development of Finland, 85.

1930. aasta juuni lõpul algasid Tallinnas läbirääkimised kaubanduslepingu tööstuskaupu käsitlevate sätete muutmiseks ja täiendamiseks. Eesti delegatsiooni kuulusid Kaubandus-Tööstuskoja direktor Max Hurt (esimees), Majandusministeeriumi kaubandus-tööstusosakonna juhataja Philipp Kaljot ja Välisministeeriumi lepingute büroo juhataja Rudolf Mickwitz.⁴²

Lepingu agrarosa revideerimisel oli Eesti sunnitud tegema suuri järeleandmisi ja see loodeti kompenseerida soodustuste saamisega tööstuskaupadele. Soomlased näitasid aga erakordselt visa vastuseisu Eesti tekstiilkaupadele soodustuste andmisel ja soovisid need kaubad lepingust üldse välja jätta. Tsemendi, telliskivide ja teiste kaupade suhtes panid soomlased ette säilitada senised tollitariifid, kuid määrata kindlaks nende sisseveokontingent kuude kaupa. Nii üks kui teine ettepanek Eestit ei rahuldanud.⁴³ Ometi tuli leppida sellega, et telliskividele säilis 75-protsendine ning puuvillastele ja villastele kangastele 25-protsendine tollialandus, tsemendi tollisoodustus vähenes 75 protsendilt 20 protsendini ja sedagi anti vaid 30 000 tünni⁴⁴ suurusele kogusele aastas.

Läbirääkimised lepingu tekstiosa ja konventsionaaltariifi tööstusliku osa kohta lõpetati 1931. aasta kevadel ning uuele kaubandus- ja laevanduslepingule⁴⁵ enamsoodustuse põhimõttel kirjutati alla 11. aprillil 1931. Uue lepingu tekst muutus võrreldes 1921. aasta kaubandus- ja laevanduslepinguga vähe. Kahe lepingu kõige suurem vormiline erinevus oli see, et 1921. aasta lepingu lisades olid Soome kaupadele fikseeritud kindlad tollimäärad (tol ajal olid Eesti tollitariifid Soome omadest 4–5 korda kõrgemad) rahalises väljenduses, Eesti kaupadele aga protsentuaalsed alandused Soomes kehtivatest tollimääradest, uues lepingus olid aga mõlema maa kaupade puhul kas kindlaksmääratud tollid rahalises väljenduses või tollialandused protsentides. Uue lepingu koosseisu lülitati 16. märtsil 1930 allakirjutatud põllumajanduslik lisakokkulepe muutmatult, kui mitte arvestada kartulilaadungi täpsustatud raskusmõõtu. Kui vanas lepingus arvati registertonn vastavaks 2000 kilogrammile, siis uues oli see fikseeritud 1887 kilogrammile.

21. septembril 1931 vahetati Helsingis Eesti–Soome kaubandus- ja laevanduslepingu ratifitseerimiskirjad, leping jõustus 28. septembril 1931. Uus leping oli Eestile ebasoodsam kui 1921. aastal sõlmitud leping. Soome kaupadele antud soodustuste laienemise tõttu suurenesid fiskaalsed kaotused 33 000 kroonilt 53 000 kroonini.⁴⁶

Nii nagu prognoositud, kahanes 1930. aasta mais jõustunud põllumajandussaaduste kaubavahetust puudutava lisakokkuleppe ning 1931. aasta uue kaubandus- ja laevanduslepingu tagajärjel kartuli, loomaliha, puuvillase riide ja tsemendi eksport Soome tunduvalt (tabel 2), sest nimetatud dokumendid vähen-

⁴² Vabariigi Valitsuse koosolekute protokollid, 1930, 29. okt., nr. 67, p. I.

⁴³ ERA, f. 957, n. 5, s. 580, l. 66–67.

⁴⁴ 1 tünn = 168–170 kg.

⁴⁵ RT 1931, 53, 418.

⁴⁶ ERA, f. 957, n. 5, s. 753, l. 32.

dasid tollisoodustusi ja määrasid kindlaks sisseveokogused. Teisalt mõjutas väljavedu ka 1929. aastal alanud ülemaailmne majanduskriis. Ületootmise tõttu langesid maailmaturu hinnad, eriti järsult põllumajandussektoris, eksport alla omahinna oli mõttetu.

1932. aastal Eesti ekspordi langus peatus ja väljavedu Soome isegi veidi tõusis võrreldes eelmise aastaga tänu kartulijahu ja õunte väljaveo suurenemisele ning uue ekspordiarikli – kartulitest valmistatud piirituse lisandumisele. 1931. aasta detsembris korraldatud referendumil hääletasid soomlased alkoholi keeluseaduse tühistamise poolt ning sellele järgnes alkoholiseaduse vastuvõtmine parlamendis 1932. aasta jaanuaris.⁴⁷ See andis võimaluse sõlmida 9. märtsil 1932 Eesti Kartuliühisuste Liidu algatusel Soome ja Eesti vaheline kokkulepe⁴⁸ Eesti kangete alkoholsete jookide müügi kohta Soomes. Lepingu järgi kohustus Eesti müüma Soome riigi alkoholimonopoli teostajale OY Alkoholiliikele 1932. aastal 2 mln. liitrit 100-protsendist piiritust hinnaga 29 senti liiter. Vastavalt 10. märtsil Soomega sõlmitud salajasele kompensatsioonilepingule⁴⁹ lubas Eesti valitsus garanteerida load Soome tööstuskaupade, nagu hobuseraudade (100 tonni), sepa- raatorite, paadimootorite, hõõglampide (50 000 krooni väärtuses), klaasi ja klaas- toodete (225 000 krooni), fajanss- ja keraamikatoodete, kummikaupade, sh. kalossid (50 tonni) ja kummikingad (5 tonni), pabertoodete ja mitmete teiste kaupade takistamatuks sisseveoks Eestisse Eesti piirituse müügist Soomes saadud summa ulatuses. Kuigi Eesti oli huvitatud 4–5 mln. liitri piirituse müügist Soome ja pikemaajalisest lepingust, sõlmiti see esialgu vaid üheks aastaks.

1932. aasta kevadel pöördus Eesti valitsus Soome poole taotlusega saada soodustusi liha ja kartuli, tomatite, kurkide ja sibulate Soome väljaveo suurenda- miseks, kuid soomlased jätsid selle avalduse tähelepanuta.⁵⁰

Alles 1933. aasta algul, kui eelmise aasta kokkuvõtted väliskaubanduse kohta näitasid Soome kaupade müügi ja Soome–Eesti kaubavahetuse käibe kõigi aegade madalaimat seisu, asusid soomlased tõsiselt analüüsima kaubavahetusega seotud probleeme ja otsima võimalusi kaubavahetuse suurendamiseks hõimu- rahvaga. 1933. aasta juuni algul saabus Eesti abistamise aktivist Soomes Toivo Kaila Eestisse visiidile, mille eesmärk oli välja selgitada kaubad, mida Soome võiks Eestist osta ilma Soome põllumeeste huve riivamata.⁵¹ Nende kaupade hulka lülitas ta Eesti põlevkivitoodetest aviobensiini, bituumeni ja asfaldi ning tulekindla savi ja kipsi. Samuti arvas T. Kaila Soomele kasuliku olevat kõrge- kvaliteedilise kartulijahu, piirituse ja kange viina ostmise Eestist.⁵² Just kahes viimases nägi ta Eesti ekspordi suurendamise potentsiaali, juhul kui hinna-

⁴⁷ Caselius, I. New alcohol legislation. – Bank of Finland. Monthly Bulletin, 1932, 3, 22–23.

⁴⁸ ERA, f. 957, n. 5, s. 717, l. 3–4.

⁴⁹ Samas, l. 1–2.

⁵⁰ ERA, f. 957, n. 5, s. 792, l. 3.

⁵¹ Samas, l. 12.

⁵² Samas, l. 13–14.

poliitika oleks mõistlik ja aitaks piiri panna alkoholi salakaubaveole, mis oli suur probleem Läänemere riikides.⁵³ Samal ajal heitis ta Eestile ette takistuste vee-
retamist kahe maa kaubakäibe suurendamise teele Soome majapidamisklaasi,
kristalli ja kummitoodete sisseveolubade andmisest keeldumisega. Ka Eesti
krooni kunstlikult kõrget kurssi pidas ta üheks kaubavahetuse laiendamist ja
maksete õiendamist takistavaks teguriks.⁵⁴

1933. aasta kevadel olid nii soomlased kui ka eestlased veendunud, et kehtivat
kaubanduslepingut muutmata on võimatu elustada kahe maa kaubavahetust.
Samuti tõdeti, et selle suurendamise aluseks peaks olema soodsamad tingimused
Eesti liha, kartuli, kartulijahu, piirituse ja aedvilja müügiks Soome ning Soome
põhiliste tööstustoodete – klaasi, fajansi, kummikaupade, separaatorite, nugade,
elektripirnide ja paberitoodete pääsemiseks Eesti turule. Olukorra parandamiseks
vahetasid Eesti ja Soome valitsus 1933. aasta mais noodid. Eesti valitsus oli nõus
kaupade sisseveo lubade andmisel eelistama Soomet teistele riikidele, kui Soome
vastavad kaubad ei ole kõrgema hinnaga ja madalama kvaliteediga. Soome
valitsus omakorda kinnitas, et ei tee takistusi Eesti kaupade sisseveoks Soome,
kaasa arvatud juhul, kui Eesti kaupade import Soome ületab Soome kaupade
ekspordi Eestisse, ning et ta nõustub tasuma 15-protsendist valuutamaksu Eesti
riigikassa heaks Eestist ostetud kaupade eest.⁵⁵ Kaupade eest tasumise kord
reguleeriti 16. mail 1933 Eesti ja Soome valitsuse sõlmitud kliiringlepinguga.⁵⁶

Soodustuste andmine Eesti põllumajandustoodete sisseveoks Soome ei olnud
mõeldav ilma Soome põllumeeste mõistva suhtumiseta. Soome ja Eesti valitsus,
kes eelkõige huvitusid ekspordi-impordi tasakaalustamisest, olid kindlad, et on
võimalik saavutada kokkulepe kahe maa põllumeeste tööjaotuses. Esimene samm
selles suunas astuti 1933. aasta septembris, kui Eesti Põllutöökoja kutsel külastas
Eestit Soome põllumeeste delegatsioon. 23.–26. septembrini toimunud visiidi ajal
vahetati mõtteid mõlemaid pooli huvitavate küsimuste üle. Muu hulgas oli kõne
all Eesti puhastamata ja puhastatud piirituse ning rukki müük Soome. Külalised
tutvusid Kehtna majanduskooli, Põltsamaa Eesti Tarvitajate Keskühisuse puu-
viljaaia ja veinitehasega, Jõgeva kartulisordi ja heinaseemne sordiaretusjaamaga
ning Rakvere ja Jõhvi kartulijahutehasega. Konkreetsete kokkulepeteni siiski ei
jõutud. Soome põllumehi häiris kõige enam Eesti kartuli ja õunte tsentralisee-
rimata müügikorraldus, sest firmade konkureerimine Soome turul alandas seal-
seid kartuli- ja õunahindu.

Naabritevahelise majanduskoostöö tugevdamiseks huvigruppide tasandil asu-
tati soomlaste eeskujul 1933. aasta novembris Soome Komitee. Eesti pan-
ganduses, tööstuses, põllumajanduses ja kaubanduses tegutsejaid ühendava

⁵³ Piirituse salakaubanduse kohta vt. **Pullat, R.** Salapiiritusevedu Eestist Soome 1919–1939. Tallinn, 1993.

⁵⁴ ERA, f. 957, n. 5, s. 792, l. 15.

⁵⁵ ERA, f. 957, n. 5, s. 754, l. 14.

⁵⁶ RT 1933, 44, 360.

organisatsiooni eesmärk oli otsida tihedas koostöös 1932. aasta lõpust Soomes tegutsenud Eesti Komiteega võimalusi Eesti–Soome kaubavahetuse elustamiseks. 3. novembril 1933 toimunud Soome Komitee asutamiskoosolekul valiti esimehiks Kaubandus-Tööstuskoja esimees Joachim Puhk ning juhatuse liikmeteks Krediidpanga direktor Peeter Kurvits ja Välisministeeriumi väliskaubanduse osakonna direktor Eduard Virgo.⁵⁷ 1934. aasta jaanuaris tegi juhatuse visiidi Soome, kus kohtuti Eesti Komitee, põllumeeste ja töösturite esindajatega ning vahetati mõtteid kahe maa kaubavahetuse perspektiivide üle. Aruandes visiidi tulemuste kohta märgitakse, et Soome põllumehed ei nõudnud enam nii kategooriliselt Eesti õuntele tollimaksu kehtestamist ja arvasid isegi võimaliku olevat alandada kartulijahu tolli. Nad olid päri ka sellega, et Soome Riigi Viljasalv (Valtion Viljavarasto) sõlmib pikaajalise lepingu Eesti rukki ostmiseks ning et hakatakse suuremates kogustes sisse vedama puhastamata piiritust bensiiniga segamiseks.⁵⁸ Visiidi ajal kirjutas E. Virgo alla alkoholimüügi lepingule⁵⁹ 1934. aastaks. Lepinguga avanes Eestile võimalus turustada Soomes 500 000 liitrit piiritust.

Nii valmistati ette pinda kaubanduslepingu muutmiseks. Esimene läbirääkimiste voor toimus 1934. aasta jaanuari lõpul. Eesti delegatsiooni koosseisu kuulusid majandusminister Karl Selter (esimees), Välisministeeriumi väliskaubanduse osakonna direktor E. Virgo, Majandusministeeriumi kaubandusosakonna direktor P. Kaljot ja Põllutööstusministeeriumi väliskaubanduse osakonna nõunik G. Voitka. 30. mail vahetas O. Hinto välja Tšehhi konsuliks suundunud P. Kaljoti.⁶⁰

Eesti peamine eesmärk oli saavutada läbirääkimistel liha sisseveotolli alandamine 70 Soome pennilt 50 pennini kilogrammilt ja liha sisseveokontingendi määramine 100 000 kilogrammile septembris, oktoobris ja novembris ning 75 000 kilogrammile augustis ja detsembris. Vastutasuks loa eest vedada liha Soome kolmel sügiskuul oli Eesti nõus liha aastakontingendi vähendamisega 500 000 kilogrammini. Eesti tootjatel oli soov saada suuremaid tollisoodustusi tärglile, marjadele, köögiviljadele ning nendest valmistatud konservidele, hoidistele ja keedistele, et laiendada nende müüki Soome. Samuti olid Eesti põllumehed huvitatud söögikartuli sisseveotolli kaotamisest Soomes või siis vähemalt selle alandamisest.⁶¹

Kuna kartuli müügiturud Euroopas olid ahenenud, kujunesid Eesti kartuli oluliseks tarbijaks piirituse- ja tärglisetehased, kuid siseturu väiksuse tõttu vajasisid nad toodangu turustamiseks välisturgu, sealhulgas Soome oma. Välisministeeriumi väliskaubanduse osakonna direktor pidas Soome turgu koguni Eesti

⁵⁷ ERA, f. 957, n. 4, s. 347, l. 2.

⁵⁸ Samas, l. 24.

⁵⁹ ERA, f. 957, n. 5, s. 716, l. 1.

⁶⁰ Vabariigi Valitsuse koosolekute protokollid, 1934, 5. jaan., prot. nr. 2, p. 1; prot. nr. 55, p. II-3.

⁶¹ ERA, f. 957, n. 5, s. 792, l. 45.

piiritustööstuse hävingust päästjaks. Et avaldada Soomele survet piirituse ostu suurendamiseks, soovitas ta uuele alkoholi salakaubanduse vastu võitlemise konventsioonile allakirjutamine siduda Soome nõusolekuga lülitada kaubanduslepingusse klausel, mis kohustab Soomet Eestist piiritust ostma vähemalt kokkulepitud aastase miinimumkvantumi ulatuses. Samuti pidas ta tähtsaks tugevdada Eesti–Soome majanduslikku koostööd, mis oli takistatud “Soome põllumeeste lühinägeliku egoismi tõttu”, ning tõhustada koostööalast selgitustööd Soomes.⁶² Sama egoistlikuks võib pidada ka Eesti töösturite nõudmist tühistada Soome kummi- ja klaastoodetele kehtivad soodustused. Sel teel püüti kõrvaldada Soome kaupade konkurentsi, mis ettevõtjate arvates ohustas kodumaise tööstuse arengut.

Soome tegi ettepaneku kehtestada vastastikune tollivabadus klaaskaupadele tingimusel, et Eesti loobub klaaskaupade sisseveo ja valuuta reguleerimisest. Samuti soovisid soomlased tühistada Eesti tekstiilkaupadele antud tollisoodustused, tõsta Eesti või tolli Soomes maksva võihinna kindlustamise preemia võrra, kehtestada Eesti õuntele ajavahemikul 15. augustist kuni 30. novembrini tollimaks 2 Soome marka kilogrammi kohta. Samal ajal sooviti saada Soome sigaretipaberile 25-protsendist tollialandust, täiendada kaupade nimekirja mitmete uute papiliikidega (vulkaanpapp, bristolpapp, lakitud papp jt.) ja saavutada nende tollivaba sissevedu Eestisse 500 tonni ulatuses, ülejäänud kogusele aga 50-protsendine tollialandus. Samuti olid soomlased huvitatud elektripirnide, piimatalituste seadmete, tööstusseparaatorite ja nende osade, niidirullide, lüpsimasinate, äkete ja mitmete teiste kaupade tollivabast ekspordist Eestisse.⁶³

Aasta esimesel poolel jõuti läbirääkimistega lõpule ja 5. juulil 1934 kirjutati alla kolmele dokumendile: 1931. aasta kaubandus- ja laevanduslepingu lisakokkuleppele, millega Soome (nimekiri A) ja Eesti (nimekiri B) kaupade senised nimekirjad ja tollimäärad asendati uutega, lõpp-protokollile ja õunalepingule.⁶⁴ Ratifitseerimiskirjad vahetati Helsingis 24. septembril, lisakokkulepe jõustus 1. oktoobril 1934.

Kuigi Eesti pleegitatud puuvillane ja villane riie, aknaklaas, tsement ja mõned muud tooted jäid tollisoodustuseta ning lihakontingenti vähendati 150 tonni võrra, parandas lisakokkulepe oluliselt Eesti positsiooni. Ekspordiartiklite nimekirja oli lülitatud uusi kaupu, sealhulgas põllumajandustooteid (rukis, nisu, suhkrupeet), ja alandatud mitmete kaubaartiklite (elusloomad ja linnud, linnuliha, vähid, kalamari, sooled, kastmed, soolatud ja konserveeritud kurgid, köömned, põrandamatid, kammid, mootorid jms.) tolle.

Ka Soome kaupade osas oli tehtud olulisi muudatusi. Kui 1931. aasta lepingu kohaselt olid peaaegu kõik Soome õnesklaasist tooted vabastatud tollimaksust, siis uue kokkuleppega kehtestati tollid neile klaastoodetele, mida Eestis küllaldaselt valmistati. Nii maksustati purgid, tee-, napsi-, lambi- ja teised klaasid

⁶² ERA, f. 957, n. 5, s. 792, l. 109.

⁶³ Samas, l. 65–66.

⁶⁴ RT 1934, 78, 650.

tollimaksuga, mis jäi siiski 25 protsenti madalamaks kehtivast tollitariifist. Pressitud ja puhutud klaaskaupadele kehtestatud tollimaks oli 50 protsenti kehtivast tollitariifist. Soome kristallist tooteid võis Eestisse sisse vedada tollivabalt 12 tonni aastas. Kontingendid kehtestati ka mitmetele muudele kaupadele. Nii võis Soomest Eestisse sisse vedada aastas 45 tonni kummist tooteid, 25 tonni kirveid, 500 tonni tavalist ja 100 tonni kaltsupappi ning 4000 tonni muid papi- liike. Soomlased said tollialanduse oma elektripirnidele (100 000 tükki aastas tolliga 25 senti kilogramm), sigaritele (aastas 500 kilogrammi 75-protsendise tollialandusega), põrandaplaatidele, fajansstoodetele ja metallkaupadele.

Sõlmitud õunaleping tagas Eestile õunte stabiilse väljaveo. Vastavalt õunalepingule oli Eestil õigus müüa Soomes tollivabalt õunu septembris, oktoobris ja novembris kuni 200 tonni, muudel kuudel piiramatult. Võimalus oli Soomes õunu müüa nimetatud kolmel kuul ka üle kindlaksmääratud koguse, kuid selleks tuli taotleda Soome valitsuselt eriluba. Eesti valitsus kohustus omakorda õunte väljaveo tsentraliseerima ja õunu müüma ainult Soome valitsuse soovitatud firma kaudu.

Lõpp-protokoll nägi ette lõpetada Eesti põllumajandus- ja aiandustoodete müük jaaladelt (kahemastiline väike purjelaev) Soome sadamates ning Soome silkude müük venedelt Eesti sadamates ja alustada nimetatud kaupade ostu-müüki kooskõlas kehtivate sisseveo eeskirjadega. Lisakokkuleppe sõlmimisel lähtusid pooled põhimõttest võimaldada kaubanduspartnerile selliste kaupade sissevedu, mis ei võistle kodumaiste toodetega. Samuti lepiti kokku, et kumbki valitsus moodustab toimkonna, kelle ülesanne on lahendada kaubandus- ja laevanduslepingu ning allakirjutatud lisakokkuleppe elluviimisega seotud probleeme, jälgida kahe maa vahelise kaubavahetuse arengut ja vajaduse korral teha ettepanekuid kaubavahetuse laiendamiseks.

Koos nimetatud kolme dokumendiga kirjutati 5. juulil alla konfidentsiaalsele rukkilepingule⁶⁵ ja mitmele erinoodile. Rukkilepinguga kohustus Soome ostma kolme järgneva saagiaasta jooksul 33 000 tonni (1934/35. saagiaastal 15 000 tonni, järgmisel 10 000 ja 1936/37. saagiaastal 8000 tonni) Eesti rukist tollisoodustusega 66,75 protsenti. Rukkiostu monopolne õigus Soomes kuulus Riigi Viljasalvele. Müüja võis nõuda, et müük ei teostuks suuremate partiidena kui 5000 tonni nädalas. Rukkilepingu artikkel 3 määratles rukki hinna, mis koosnes ostupäeva maailmaturu hinnast ja 75 protsendist Soomes maksvast rukki tollimäärast. Lepingus olid fikseeritud ka rukkile esitatavad kvaliteedinõuded. Vaetatud erinoodiga⁶⁶ kohustus Soome valitsus Eesti valitsusega nõu pidama rukki tolli alandamiseks kuni tollivabaduse kehtestamiseni juhul, kui Soomes peaks kehtiv rukkitorjamine alanema.

Lisakokkuleppe arutamise ajal tõstas Eesti delegatsioon küsimuse Eesti tehnilise piiratud Soome müümise võimalusest. Kuna selles osas üksmeelele ei

⁶⁵ ERA, f. 957, n. 5, s. 792, l. 283–284.

⁶⁶ Samas, l. 287.

jõutud, vahetati 5. juulil salajane erinoot⁶⁷, millega Soome valitsus kohustus kaaluma absoluutse või kergesti absolutiseeritava piirituse ostu Eestist, kui Soomes kehtestatakse bensiini segamisnõue.

Erinoot⁶⁸ sõlmiti ka selle kohta, et Soome valitsus nõustub fikseerima kaubanduskokkuleppe lisakokkuleppes tollialanduse Eesti aknaklaasile, kui kahe maa aknaklaasitootjad suudavad leida ühise keele veel enne lisakokkuleppe ratifitseerimist.

Lähtudes kaalutlustest, et vilja väljavedu Soome garanteerib Eestile märkimisväärse valuutakoguse, nõustus Eesti valitsus Soome sooviga suhtuda senisest liberaalsemalt impordi Soomest. Vahetatud erinoodis⁶⁹ kinnitas Eesti valitsus, et ei tee takistusi lisakokkuleppega tollisoodustusi saanud kaupade sisseveoks Eestisse, kui Soome ei tee takistusi vastavate Eesti kaupade sisseveoks.

5. juulil 1934 allakirjutatud konfidentsiaalne eriprotokoll⁷⁰ sisaldas mõningaid täiendusi sõlmitud lisakokkuleppele. Protokolliga võttis Eesti valitsus endale kohustuse mitte pakkuda ja müüa nisu alla müügipäeva turuhinna, millele on lisatud Soome tollimaks, samuti teavitada Soome Riigi Viljasalve, millise hinnaga Soomes nisu müüdi. Sellega välistas Soome võimaluse, et Eesti pakub või müüb nisu dumpinguhinnaga, mis desorganiseeriks Soome nisuturu. Protokoll sätestas ka, et Eesti ostab vähemalt poole imporditavate hobuserauanaelte üldkogusest Soomest. Eesti kuivatatud siguri tollita sissevedu Soome piirati 1934. aasta lõpuga ja fikseeriti 1. jaanuarist 1935 kehtima hakkava tollimaksu ülempiiriks 1 Soome mark siguri iga kilogrammi kohta.

Soome valitsus kohustus omalt poolt Eestit aegsasti informeerima värsket kartuli tollita sisseveokontingendi (20 tonni) jaotuskavast kuude kaupa ja sai õiguse vajaduse korral tõsta Eesti või tollimaksu Soomes kehtiva võihinna kindlustamise preemia (või väljaveo preemia) ulatuses.⁷¹

Kõik salajased dokumendid rakendusid üheaegselt 1931. aasta Eesti–Soome kaubandus- ja laevanduslepingu lisakokkuleppe jõustumisega, s.o. 1. oktoobrist 1934.

Eesti asus talle antud soodustusi realiseerima ning 1935. aastal suurenes eksport Soome 1934. aastaga võrreldes märkimisväärselt. Poole ekspordist andsid nisu ja rukis (tabel 2). Soomlased ei olnud oma võimaluste kasutamisel nii agarad, seetõttu jäi nende kaupade müük Eestis turul 1934. aasta tasemele (tabel 3). See, et eestlased suurendasid põllumajandussaaduste müüki Soome, kutsus traditsiooniliselt esile pahameele põllumeeste hulgas ja algas järjekordne kampaania kaubanduslepingu tingimuste muutmiseks.

⁶⁷ ERA, f. 957, n. 5, s. 792, l. 289.

⁶⁸ Samas, l. 293.

⁶⁹ Samas, l. 295.

⁷⁰ Samas, l. 297.

⁷¹ Eesti võis värsket kartulit ilma tollita vedada Soome vaid kindlaks määratud ajal, mis sõltus Soome kartulisaagi koristusajast.

1937. aasta suvel toimunud Soome–Eesti läbirääkimiste tulemusel sündis 1931. aasta kaubandus- ja laevanduslepingu teine lisakokkulepe⁷², millele kirjutati alla 2. septembril 1937 Helsingis. Eesti delegatsiooni koosseisu kuulusid Välisministeeriumi väliskaubanduse osakonna direktor E. Virgo (delegatsiooni juht), Põllutöoministeeriumi põllumajandus-kaubandusnõunik G. Randma, Majandusministeeriumi tööstusosakonna inspektor J. Michelson, Põllutöökoja direktor T. Kind ja Kaubandus-Tööstuskoja direktor M. Hurt.⁷³ Uus lisakokkulepe ei näinud enam ette Eesti nisu tollita sissevedu Soome, kuid fikseeris rukki sisseveo soodustatud tingimustel. 1937/38. saagiaastal võis Eesti Soome müüa rukist 10 000 tonni suuruses koguses ja seejuures tollivabalt, kui Soomes kehtiv rukki sisseveotoll oli alla 50 Soome penni kilogrammi kohta. Kui kehtiv toll jäi vahemikku 50 penni kuni 1 mark, sai Eesti tollialandust 50 penni rukki kilogrammilt, üle 1 marga suuruse tollimäära puhul sai Eesti rukis tollialandust 50 protsenti. Järgmisteks saagiaastateks määratud aastakontingent oli 1000 tonni võrra väiksem. Uus lisakokkulepe kaotas soodustused Eesti värskete kartulile ja suhkrupeedile, vähendas liha sisseveokontingenti 550 tonnilt 400 tonnini ja kartulijahu kontingenti 400 tonnilt 300 tonnini tollimaksuga 50 penni kilogrammilt. Samal ajal suurendas kokkulepe mitmete kaupade sisseveokoguseid ning andis uusi tollisoodustusi. Nii sai Eesti 50-protsendise tollialanduse värsketele ja marineeritud silmudele ning suhteliselt madala, 75 penni suuruse tollimaksu 30 tonnile kuivatatud õuntele. Lisakokkuleppe allakirjutamisega ühel ajal vahetati erinoot⁷⁴, millega Soome suurendas Eesti õunte kontingenti 240 tonnilt 300 tonnini.

Bensiini kontingendi tõstmine poole võrra ja bensiini vabastamine tollimaksust 10 aastaks oli Eesti jaoks olulise tähtsusega. Nii tagas Eesti endale võimaluse turustada Soomes küllalt pika aja kestel kuni 13 000 tonni bensiini aastas. Soodustusi saadi ka raadioaparaatide, kinnaste, vihmamantlite, korvmööbli ja masinarihmade müügiks.

Drenaažitorude kohta sõlmitud erinoot⁷⁵ nägi ette 4000 tonni Eestis toodetud torude tollivaba müügi Soomes 1938. aastal ning sama suures koguses ka 1939. aastal, kui Soome oma tööstus ei suuda rahuldada drenaažitorude nõudlust.

Vastutasuks lubas Eesti Soomel suurendada mitmete kaupade, nagu põletatud kohvi, sigarite, nahkade, keraamika- ja kummitoodete, tärpentini, laki, mitmete metallkaupade, masinate, pärgamendi, kanepist masinarihmade, kristalli ja elektripirnide Eestisse sisseveokogust, kaotada kontingendi Soome seebile ning alandada klaaspurkide ja raadioaparaatide tolli.

Lisakokkuleppega sai Soome samad soodustused, mis Eesti oli reserveerinud Lätile ja Leedule. Soome oli nõudnud seda juba 1934. aastast. Arvesse võttes, et

⁷² RT 1937, 77, 637.

⁷³ Vabariigi Valitsuse koosolekute protokollid, 6. aug. 1937, prot. nr. 59, p. I-A2.

⁷⁴ ERA, f. 957, n. 5, s. 714, l. 33.

⁷⁵ Samas, l. 34.

Eesti ja Läti konventsionaaltariifid kehtisid vaid 13. maini 1938 ning Leedule antud soodustustel ei olnud majanduslikult suuremat tähtsust, pidas Eesti võimalikuks reaalset olukorda arvestades Soome soovile vastu tulla.

Vahetatud erinootides lubas Eesti valitsus Soome valitsusele heatahtlikult kaaluda tollisoodustuste andmist Soome kunstiidile, kunstvillale ja tsellofaanpaberile, millede tootmine pidi Soomes käivituma lähema aasta jooksul. Samuti pidi Eesti valitsus takistamatult võimaldama konventsionaaltariifide osas loetletud Soome kaupade, aga ka teiste Eestisse sisseveetavate kaupade sisseveo- ja valuutalubasid.⁷⁶

Välisminister Friedrich Karl Akel hindas sõlmitud lepingu juures kõige enam Eesti rukkile ja bensiinile Soome turu säilimist soodustatud tingimustel pikemaks ajaks. Ta oli veendunud, et neil kaubaartiklidel on perspektiivi seoses järjest suureneva tarbimisega.⁷⁷

Lisakokkuleppe juurde kuuluvas protokollis lubasid lepinguosalised Oslo kokkuleppe⁷⁸ eeskujul vastastikku informeerida kavatsusest tõsta tollitariife või kehtestada impordipiiranguid ning arvestada tõsiselt kaubanduspartneri märkustega.

Eesti välisministri ja Soome saadiku poolt Tallinnas allakirjutatud protokollil, mis fikseeris suhete edasised alused, polnud mitte ainult majanduslik, vaid ka poliitiline tähtsus. See oli samm tihedama ja tõsisema koostöö poole.

Samaaegselt 11. aprillil 1931 sõlmitud kaubandus- ja laevanduslepingu teisele lisakokkuleppele allakirjutamisega Helsingis 2. septembril 1937 vahetati kolm konfidentsiaalset erinooti. Esimene noot⁷⁹ sisaldas Eesti nõusolekut kaaluda 1938. aasta kevadel Soome kummijalanõude ja hobuserauanaelte Eestisse sisseveo-kontingendi suurendamist, teises⁸⁰ avaldas Eesti valmisolekut kaasa aidata Soome valitsuse toorõli ostule Eestist tingimusel, et Soome valitsus teatab aegsasti oma soovist võimaldamaks valitsuste vahel kokku leppida toorõli koguse, hinna, kvaliteedi ja muude üksikasjade suhtes. Kolmanda noodiga⁸¹ teatas Eesti valitsus soodustuste kaotamisest Soome silkudele, et kaitsta Eesti kalurite huve. Soodustused jäid kehtima rannakaubandusele mõnede Soome saarte ja Eesti mandri vahel ning olid reguleeritud erikokkulepetega.

17. septembril 1937 kiitis riigihoidja K. Päts heaks Helsingis 2. septembril 1937 allakirjutatud Eesti–Soome kaubandus- ja laevanduslepingu teise lisa-

⁷⁶ ERA, f. 957, n. 5, s. 714, l. 29, 32.

⁷⁷ ERA, f. 957, n. 5, s. 984, l. 13.

⁷⁸ Oslo konventsioon sõlmiti Norra initsiatiivil 1930. aastal. Sellele kirjutasid alla Norra, Rootsi, Taani, Belgia, Holland ja Luxemburg. Soome ühines konventsiooniga 1933. aastal. Konventsiooni eesmärk oli nimetatud maade majanduslik lähenemine majanduspoliitika ühtlustamise teel. Muu hulgas nägi konventsioon ette konsultatsioone enne mis tahes piirangute kehtestamist allakirjutanud riikide omavahelises kaubanduses.

⁷⁹ ERA, f. 957, n. 5, s. 984, l. 35.

⁸⁰ Samas, l. 64.

⁸¹ Samas, l. 63.

kokkuleppe juurde kuuluvad kolm salajast nooti ning otsustas neid käsitada koos teise lisakokkuleppega.⁸²

Uue lisakokkuleppe jõustumisega lõppes ka Eesti nisu väljavedu Soome, samal ajal aga suurenes hüppeliselt vahepeal soikunud rukki eksport, saavutamata siiski 1935. või 1936. aasta taset. Tervikuna jäi 1938. aasta väljavedu madalamaks 1937. aasta tasemest (tabel 2). 1939. aastal mõjutasid kaubavahetust ärev poliitiline olukord Euroopas ja septembris alanud Teine maailmasõda. Kuna Eesti kaubavahetus ülemeremaadega, eriti oma peamise ekspordipartneri Suurbritanniaga oli sõja tõttu raskendatud, tõusis Soome osatähtsus eelkõige Eesti kaupade müügituruna. Eesti tähtsamate kaubaartiklite – rukki ja bensiini väljavedu suurenes 1939. aastal võrreldes 1938. aastaga üle kahe korra. Oluliselt, rohkem kui kolm korda suurenes ka telliste müük Soome. Samal ajal vähenes traditsiooniliste põllumajandussaaduste – kartuli, õunte ja loomaliha väljavedu. Väljavedu jätkus tõusu suunas 1940. aasta esimesel poolel, kui Soome eksporditi kaupu 4,3 mln. Eesti krooni väärtuses, s.o. 1,5 korda rohkem kui 1939. aasta esimesel poolaastal (2,9 mln. krooni).⁸³ 1940. aasta jaanuarist kuni juuni lõpuni müüdi rukist Soome 3,3 mln. krooni eest, mis moodustas 77 protsenti kogu väljaveost Soome. Teisel kohal seisis bensiin ning kolmandal takud.⁸⁴ Soome osa Eesti ekspordis oli nimetatud ajavahemikul 7,4 protsenti. Samal ajal Soome kui impordipartneri osa näitas langustendentsi. Vene–Soome sõja (Talvesõja) tõttu olid põhjanaabril eksportimiseks väiksemad võimalused kui tavaliselt. 1940. aasta esimesel poolaastal moodustas import Soomest 451 000 krooni, olles 4,1 korda väiksem kui 1939. aasta samal perioodil.⁸⁵ Soome osakaal oli 1940. aasta esimesel poolel Eesti üldises sisseveos 0,8 protsenti.

Eesti Vabariigi kui iseseisva riigi viimaseks majanduskokkuleppeks Soomega jäi Tallinnas 30. aprillil 1940 allakirjutatud Eesti ja Soome vaheline kaubavahetusest tekkivate maksete tasumise kokkulepe.⁸⁶

Kokkuvõtvalt võib öelda, et maailmasõdade vahelisel ajal oli kahe naaberriigi kaubavahetus üsna tagasihoidlik, ehkki see oli reguleeritud kaubanduslepingutega enamsoodustuse põhimõttel. Tagasihoidlikkuse põhjuseks polnud mitte soovimatus arendada kaubavahetust, vaid majandusstruktuuride sarnasus. Kuna mõlema maa peamine majandussektor oli põllumajandus, siis olid ekspordi struktuuris tähtsal kohal karja- ja piimasaadused. Neile lisandus metsamaterjal. Nii olid kaks naaberriiki pigem võistlejad kui kaubanduspartnerid. Sellest ka Soome põllumeeste tormiline pahameel Eesti põllu- ja karjasaaduste müügi üle Soome turul. Parem polnud olukord ka tööstuskaupade osas. Mõlema maa jaoks oli tähtis eksportida tekstiiltooteid, paberit ja tselluloosi, ehituskive ning klaasi.

⁸² Samas, l. 62.

⁸³ ERA, f. 1831, n. 1, s. 4523, l. 17.

⁸⁴ ERA, f. R-10, n. 1, s. 324, l. 10.

⁸⁵ ERA, f. 1831, n. 1, s. 4523, l. 17.

⁸⁶ RT II: Eesti Vabariigi lepingud välisriikidega 1940, 4, 9.

Soome oli Eestile kaubanduspartnerina oluliselt tähtsam kui Eesti Soome jaoks. Kaubavahetuse bilanss oli Eesti jaoks positiivne, välja arvatud 1920., 1921., 1922. ja 1934. aastal. Eesti eksportkaupade hulgas domineerisid põllumajandus-
saadused, Soome müüs Eestis valdavalt tööstuskaupu ja tööstuslikku toorainet.

ESTONIAN GOODS IN THE FINNISH MARKET IN THE 1920S AND 1930S

Maie PIHLAMÄGI

Commercial relations between coastal Estonians and Finns were established centuries ago. Finns exchanged their fish and woodwork to Estonian grain, foodstuffs and bricks. In 1919 the first steps were taken to establish trade relations between the two independent states. The first commercial agreement was signed in October 1921. Between the two world wars, the Estonian–Finnish trade was modest, despite the vicinity of the countries and the commercial treaty on the most favoured nation principle. The reason was the similarity of their economic structures. Whereas the main economic sector was agriculture in both countries, agricultural products such as meat, eggs, butter, and also timber were the most important export goods. Therefore Estonia and Finland had to compete for markets, especially for those of Great Britain and Germany. This also explains the persistent dissatisfaction of Finnish farmers with the selling of Estonian agricultural products in the Finnish market. In addition, textiles, paper, pulp, bricks and glass were the most important industrial export articles of both countries.

The role of Finland in the Estonian foreign trade was greater than the role of Estonia for the Finnish export and import. All the years except 1920, 1921, 1922 and 1934, the trade turnover was in favour of Estonia. The most important items on the list of Estonian purchases from Finland were industrial products and raw materials. Finland imported mostly agricultural products from Estonia.